

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ενότητα 9: Νίκος Εγγονόπουλος.

**Η εμπειρία του β' Παγκοσμίου Πολέμου για τους έλληνες
υπερρεαλιστές**

Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη

Τμήμα Φιλολογίας

Σκοποί Ενότητας

Βασικοί σκοποί της ένατης διδακτικής ενότητας είναι να κατανοήσουν οι φοιτητές τη συμβολή του ποιητή και ζωγράφου Νίκου Εγγονόπουλου στο ελληνικό υπερρεαλιστικό κίνημα και να ενημερωθούν για την εξέλιξη του κινήματος μετά την εμπειρία του β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Περιεχόμενα ενότητας

- Νίκος Εγγονόπουλος.
- Η εμπειρία του β' Παγκοσμίου Πολέμου για τους έλληνες υπερρεαλιστές.

Περιγραφή μαθήματος

Στην ένατη διδακτική ενότητα εξετάζεται η συμβολή του ποιητή και ζωγράφου Νίκου Εγγονόπουλου στο ελληνικό υπερρεαλιστικό κίνημα. Επίσης, οι φοιτητές θα ενημερωθούν για την εξέλιξη του κινήματος μετά την εμπειρία του β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Νίκος Εγγονόπουλος

➤ Ο **Νίκος Εγγονόπουλος** (1907 - 1985): Έλληνας ζωγράφος, σκηνογράφος και ποιητής. Θεωρείται ένας από τους μείζονες εκπροσώπους της γενιάς του '30, ενώ αποτέλεσε και έναν από τους κύριους εκφραστές του υπερρεαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα.

➤ Πηγή:

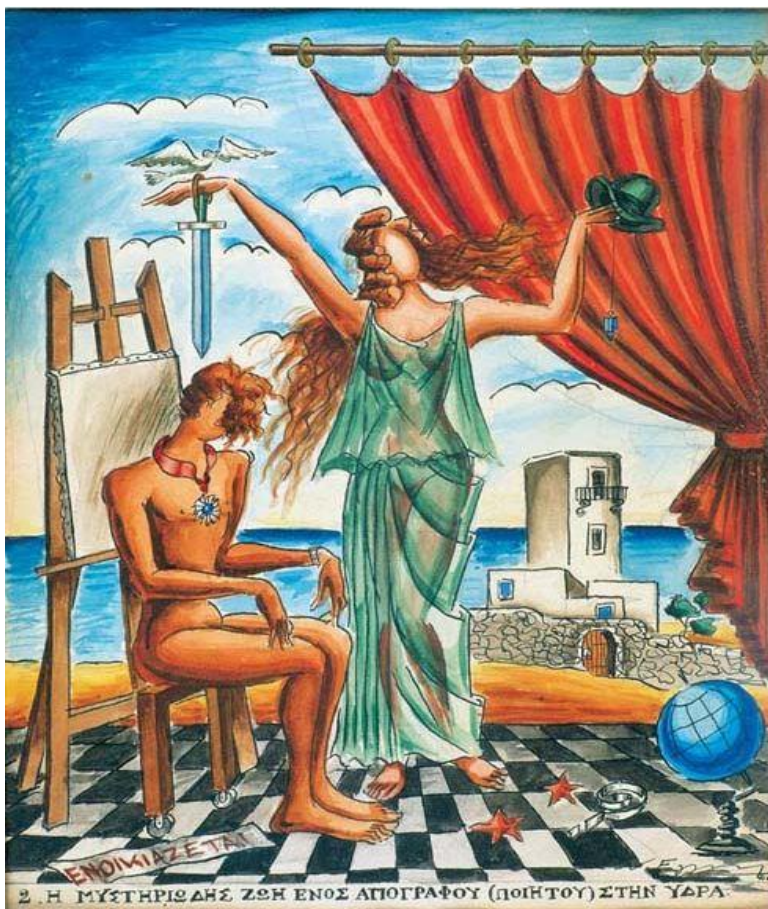
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nikos_Engonopoulos.jpg

Νίκος Εγγονόπουλος

- Ο Νίκος Εγγονόπουλος εντάσσεται στο κίνημα του υπερρεαλισμού το 1938, με την ποιητική του συλλογή *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν*.
- Η συλλογή έφερε ως μόντο ένα παράθεμα που αναφέρεται στη δύναμη της υπερρεαλιστικής φωνής. Το απόσπασμα αυτό προέρχεται από το μανιφέστο του γαλλικού υπερρεαλισμού (1924). το ίδιο είχε χρησιμοποιήσει και ο Εμπειρικός στην *Υψικάμινο* (1935). Ο Εγγονόπουλος με αυτό τον τρόπο κάνει διττή αναφορά τόσο στον γαλλικό όσο και στον ελληνικό υπερρεαλισμό.

Νίκος Εγγονόπουλος

Ποιητής και η Μούσα: η επιρροή του υπερρεαλισμού

Πηγή:

http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSB106/544/3563,14873/extras/activities/index_c/index_c_surrealism.html

Πηγή:

<http://www.pi-schools.gr/lessons/aesthetics/eikastika/afises/index.php?id=41&v=1>

Νίκος Εγγονόπουλος

- Ο Νίκος Εγγονόπουλος υπογραμμίζει τη διπλή του ιδιότητα ως ζωγράφου και ποιητή, επιτονίζοντας την ιδιαίτερη σημασία που παρουσιάζει η τριπλή διάδραση μεταξύ της ζωής, της λογοτεχνίας και της ζωγραφικής.
- *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν* (ζωγραφική ποίησης)
- *SO4H2* (ζωγραφικά ποιήματα και ποιητική ζωγραφική)
- Οι κριτικοί της τέχνης υπογραμμίζουν ότι ο Εγγονόπουλος **είναι ο μοναδικός εκπρόσωπος του υπερρεαλιστικού πνεύματος στην ελληνική ζωγραφική.**

Νίκος Εγγονόπουλος

- Ο Ξύδης αναφέρει ότι ο Εγγονόπουλος ως καλλιτέχνης έχει δύο πόλους, τον έναν τον καταλαμβάνει ο υπερρεαλιστής ποιητής και τον άλλο ο ζωγράφος που εμπνέεται από την ελληνική ιστορία και τη μυθολογία.
- Καθοριστικό ρόλο στην εικαστική διαμόρφωση του Ν. Εγγονόπουλου έπαιξαν:
 - η μαθητεία του στον Κόντογλου,
 - η μαθητεία του στον Παρθένη,
 - η επαφή του με τον υπερρεαλισμό και την παράδοσή του.

Νίκος Εγγονόπουλος

Φώτης Κόντογλου

Πηγή:
<http://www.greekteachers.gr/?p=18387>

Κωνσταντίνος Παρθένης

Πηγή:
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kost-parthenis-rubens-circa1900.jpg>

Νίκος Εγγονόπουλος

➤ Ο Εγγονόπουλος και το ζήτημα της παράδοσης

- Ο Εγγονόπουλος προτείνει ένα απολύτως υποκειμενικό, κοσμοπολίτικο και «μη καθαρό» μοντέλο για την ελληνικότητα, σε μια εποχή που εντείνεται όλο και περισσότερο ο αυταρχισμός του απολυταρχικού καθεστώτος.
- Ο Εγγονόπουλος επιχειρεί τη σύνδεση του υπερρεαλισμού με την ελληνική παράδοση. Στο έργο του συμπλέκονται, με συνδετική δύναμη, η υπερρεαλιστική σκέψη, η παράδοση της βυζαντινής ζωγραφικής (Κόντογλου) και η παράδοση του δυτικού ρομαντισμού και μεταρομαντισμού· όλα τούτα διαμορφώνουν «τα νέα ιδανικά της ελληνικότητας».

Νίκος Εγγονόπουλος

- Ο Εγγονόπουλος **προσεγγίζει** την ελληνική παράδοση μέσα από την οπτική των πρωτοποριακών κινημάτων του 20^{ού} αι. (φουτουρισμός, υπερρεαλισμός),
 - **επανερμηνεύει** την ελληνική γραμματεία μέσω της ευρωπαϊκής αλλά και της παγκόσμιας,
 - **επαναπροσδιορίζει** με τρόπο υποκειμενικό την έννοια της «ελληνικότητας» (όρος που προτάθηκε από τη γενιά του '30),
 - **επαναπροσεγγίζει** την ευρωπαϊκή γραμματεία μέσω της εκ νέου προσδιορισμένης «ελληνικότητας».
- ❖ Ο προσδιορισμός του «ελληνικού» γίνεται πέραν του πλαισίου της εθνοποιητικής διαδικασίας, με διεθνιστικά και κοσμοπολιτικά κριτήρια, γιατί το
- «να είσαι Έλληνας δεν είναι ζήτημα καταγωγής αλλά αγωγής» (Ν. Εγγονόπουλος, *Ποιήματα Β'*, σ. 29).

Νίκος Εγγονόπουλος

➤ Ο ρόλος του Καβάφη στην κατασκευή της παράδοσης:

- Ο Εγγονόπουλος, όπως οι γάλλοι υπερρεαλιστές και ο Εμπειρικός, έχει συνείδηση ότι η ιστορία κατασκευάζεται από την οπτική γωνία του παρόντος της αφήγησης και η δυναμική της διαμορφώνεται από τη λειτουργία της εξιστόρησης. Κεντρική θέση στη νεοελληνική λογοτεχνία σχετικά με τη λειτουργία του «ιστορείν» κατέχει ο Κ.Π. Καβάφης.
- Ο Αλεξανδρινός με την «ιστορική του αίσθηση» δημιουργεί όχι ιστορία, αλλά τη φιλοσοφία της ιστορίας.

Νίκος Εγγονόπουλος

- **Κείμενα στα οποία ο Εγγονόπουλος διαλέγεται με τον Καβάφη:**
 - «Καβάφης ο τέλειος», όπου ο Εγγονόπουλος χρησιμοποιεί τον Καβάφη ως κίνητρο στοχασμού για τη γενεαλογία της δικής του ποίησης
- και
- «Το κουτί της Πανδώρας», όπου πάλι χρησιμοποιεί τον Αλεξανδρινό προκειμένου να συζητήσει τι σημαίνει «ιστορία» και να διεκδικήσει ένα δικό του ρόλο στη διαδικασία του «ιστορείν».

Νίκος Εγγονόπουλος

Εμφύλιος πόλεμος, 1948

Πηγή:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/529,1883/>

Η εμπειρία του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου για τους έλληνες υπερρεαλιστές

- ❖ Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ο Υπερρεαλισμός παύει να αποτελεί πεδίο διαλόγου και δεν έχει να παρουσιάσει κοινές πρακτικές· υπό αυτό το πρίσμα δεν αποτελεί πλέον κίνημα. Ουσιαστικά μετά τον πόλεμο ο υπερρεαλισμός ταυτίζεται κυρίως με το όνομα του Αντρέ Μπρετόν.
- ❖ Ο υπερρεαλισμός στα ελληνικά συμφραζόμενα δεν αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς για τον Κάλας, τον Εμπειρικό και τον Εγγονόπουλο. Μετά την εμπειρία της κατοχής μεταβάλλεται ο τρόπος με τον οποίο οι υπερρεαλιστές αντιλαμβάνονται τη θέση τους στην Ελλάδα:
- Ο Κάλας με τη συνέντευξή του στο *New Direction* («*In Prose and Poetry*») απαρνείται τον υπερρεαλισμό στην Ελλάδα και ασκεί έντονη κριτική στον υπερρεαλισμό στη Γαλλία. Μετατοπίζει τη δράση του από τον υπερρεαλισμό στον ιστορισμό.

Η εμπειρία του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου για τους έλληνες υπερρεαλιστές

- Ο Εγγονόπουλος εγκαταλείπει την προσπάθεια της «ζωγραφικής ποίησης» και υιοθετεί ένα μοντέλο αφηγηματικής ποίησης, χαρακτηριστικό της οποίας είναι η μείξη αντιθετικών στοιχείων (υψηλό - χαμηλό, ανατολικό - δυτικό, ελληνικό – ξένο). επιφανές παράδειγμα το διαπολιτισμικό ποίημα *Μπολιβάρ*.
- Ο Εμπειρικός ασχολείται, την περίοδο αυτή, με την ψυχαναλυτική θεωρία του Φρόυντ, όπως φαίνεται στα κείμενά του *Αργώ ή πλους αεροστάτου* και στα κείμενα της ενότητας «Πρόσωπα και έπη» που περιλαμβάνεται στα *Γραπτά ή προσωπική μυθολογία*.

Η εμπειρία του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου για τους έλληνες υπερρεαλιστές

- ❖ Και οι τρεις εκπρόσωποι του ελληνικού υπερρεαλισμού πραγματοποιούν, κατά τη διάρκεια του πολέμου, μια κίνηση προς την Αμερική, είτε πραγματική, είτε λογοτεχνική:
 - Ο Κάλας εγκαταστάθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου απομακρύνθηκε εντελώς από τις θέσεις του υπερρεαλισμού.
 - Το 1942 προς 1943 ο Εγγονόπουλος γράφει το ποίημα *Μπολιβάρ*, όπου αναμειγνύει πολιτισμούς και παραδόσεις. Το κεντρικό πρόσωπο είναι ο απελευθερωτής της Νότιας Αμερικής, Σίμον Μπολιβάρ, ο οποίος ταυτίζεται ή μάλλον προβάλλεται πάνω στην αμφίθυμη προσωπικότητα του Οδυσσέα Ανδρούτσου.
 - Ο Ανδρέας Εμπειρικός το 1944 γράφει το πεζογράφημα *Αργώ ή πλους αεροστάτου*, η δράση του οποίου εκτυλίσσεται στην Κολομβία, διατηρεί το μοντέλο της μείξης πολιτισμών και παραδόσεων που προτείνει ο Εγγονόπουλος, συνδέοντάς το με την ψυχαναλυτική θεωρία.

Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Πηγή: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:WW2Montage.PNG>

Νίκος Εγγονόπουλος

Εργογραφία και βιβλιογραφία του Νίκου Εγγονόπουλου (Επιλογή εργογραφίας)

- *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν*, Αθήνα, Κύκλος, 1938, Ίκαρος, ²1966.
- *Τα κλειδοκύμβαλα της σιωπής*, Αθήνα, Ιπαλεκτρυών, 1939, Ίκαρος, ²1966.
- *Επτά Ποιήματα*, Αθήνα, Ο γλάρος, 1944.
- *Μπολιβάρ*, Αθήνα, Ίκαρος, ¹1944, ²1962, ³1968, ⁴1985.
- *Η επιστροφή των πουλιών*, Αθήνα, Ίκαρος, 1946.
- *Ελευσις*, Αθήνα, Ίκαρος, 1948.
- *Ο Ατλαντικός*, Αθήνα, Αγγλο – Ελληνική Επιθεώρηση, 1954.
- *Εν ανθηρώ έλληνη λόγω*, Αθήνα, Ίκαρος, 1957.

Νίκος Εγγονόπουλος

Εργογραφία και βιβλιογραφία του Νίκου Εγγονόπουλου (Επιλογή εργογραφίας)

- *Διάλεξη*, Αθήνα, Επιθεώρηση Τέχνης, 1963.
- *Τρία ποιήματα και ένας πίνακας*, Αθήνα, Σπείρα, 1975.
- *Ποιήματα, Α΄*, Αθήνα, Ίκαρος, 1977.
- *Ποιήματα, Β΄*, Αθήνα, Ίκαρος, 1977.
- *Στην κοιλάδα με τους ροδώνες*, Αθήνα, Ίκαρος, ¹1978, ²1987.
- *Ο Καραγκιόζης: Ένα ελληνικό θέατρο σκιών*, Αθήνα, Ύψιλον, 1981.
- Ν. Εγγονόπουλος, *Πεζά κείμενα*, Αθήνα, Ύψιλον, 1987.

Νίκος Εγγονόπουλος

Εργογραφία και βιβλιογραφία του Νίκου Εγγονόπουλου (Επιλογή βιβλιογραφίας)

- Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *Νίκος Εγγονόπουλος· η ποίηση στον καιρό του τραβήγματος της ψηλής σκάλας* Αθήνα, Στιγμή, 1987.
- Άντεια Φραντζή, *Ούτως ή άλλως: Αναγνωστάκης, Εγγονόπουλος, Καχτίσης, Χατζής*, Αθήνα, Πολύτιμο, 1988.
- Ρένα Ζαμάρου, *Ο ποιητής Νίκος Εγγονόπουλος: επίσκεψη τόπων και προσώπων*, Αθήνα, Καρδαμίτσας, 1993.
- *Νίκος Εγγονόπουλος. Ωραίος σαν Έλληνας*, [Εννέα μελέτες], Αθήνα, Ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, 1996.

Νίκος Εγγονόπουλος

Εργογραφία και βιβλιογραφία του Νίκου Εγγονόπουλου (Επιλογή βιβλιογραφίας)

- Δημήτρης Βλαχοδήμος, *Διαβάζοντας το παρελθόν στον Εγγονόπουλο. Λογοτεχνία και ιστορία – Από τα ακριτικά τραγούδια μέχρι τα προεπαναστατικά χρόνια*, Αθήνα, Ίνδικτος, 2006.
- Κατερίνα Περπινιώτη – Αγκαζίρ, *Μυθολογία*, μετάφρ. David Connolly, Αθήνα, Ύψιλον, 2006.
- Δώρα Μέντη, *Πρόσωπα και προσωπεία- Εκδοχές της λογοτεχνικής ταυτότητας σε νεότερους Έλληνες ποιητές*, Αθήνα, Gutenberg, 2007, 115-178.
- *Αφιέρωμα στον Νίκο Εγγονόπουλο (1907-1985). Εκατό χρόνια από τη γέννησή του*, Νέα Εστία, τχ. 1804 (Οκτώβριος 2007).
- Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου (επιμ.), *Εισαγωγή στην ποίηση του Εγγονόπουλου*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2008.
- Ολυμπία Ταχοπούλου, *Μοντερνιστικός πρωτογονισμός- Εκδοχές υπερρεαλισμού στο ποιητικό έργο του Νίκου Εγγονόπουλου*, Αθήνα, Νεφέλη, 2009.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη, Τίτλος μαθήματος: «Πρωτοπορίες στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία και στην τέχνη του 20^{ού} αιώνα. Ενότητα 9: Νίκος Εγγονόπουλος. Η εμπειρία του β' Παγκοσμίου Πολέμου για τους έλληνες υπερρεαλιστές».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1853/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει) μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

